

" ...

II. İTİRAZIN GEREKÇESİ:

Danıştay Onuncu Dairesinin itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesine başvurulmasına ilişkin 18/11/1976 günlü, 1975/744 esas sayılı karar şöyledir:

"Davacının yetim aylığı talebinin davalı idarece 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununun 74 üncü maddesinin 10 uncu fıkrasının; "ölüm tarihinde 20 yaşını henüz doldurmuş ve orta öğrenimi de bitirmiş durumda olanlardan yüksek öğrenime başlayanlara yukarıdaki esaslara göre aylık bağlanır." hükmü ile bu fıkranın atıfta bulunduğu beşinci fıkranın; "Orta öğrenimin son sınıfında iken 20 yaşını dolduran ve okul veya müesseselerin tatil devreleri hariç; ara vermeksizin yüksek öğrenime başlayanların tarihi takibeden ay başından itibaren bağlanarak 25 yaşını geçmemek üzere, Öğrenimlerini tamamlayıncaya kadar ödenir." hükmüne dayanılarak, orta öğrenimi 1972 yılında tamamladığı, babasının ölüm tarihi olan 8/4/1973 günü ile 20 yaşını doldurduğu 7/8/1973 gününde öğrenci olmadığı ve yüksek öğrenime ara vererek 1974 -1975 öğrenim yılında başladığı gerekçesiyle reddedildiği, dava dosyası kapsamında anlaşılmıştır.

5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununun 74 üncü maddesinde "ölüm tarihinde orta öğrenim yapmakta ise 20, değil ise 18 yaşını ve yüksek öğrenimi yapmakta ise 25 yaşını doldurmamış erkek çocuklara aylık bağlanır.

Ancak çalışmaya mani, tedavisi kabil olmayan hastalık veya çalışmaya mani malûllük sebepleri ile muhtaç olduktan Sağlık Kurulunca tasdik olunacak raporla anlaşılanlara, muhtaç olmak ve ölüm tarihinden itibaren en çok bir yıl ehliyeti haiz olmayan, veli veya vasileri tarafından yazı ile Sandığa müracaatları şartıyla ölüm tarihinde yaşları ne olursa olsun, aylık bağlanır.

Aylık almakta iken bu duruma düştükleri aynı şekilde anlaşılanların aylıkları; yaşları dolayısıyla; aylıklarının kesilmesi gereken tarihten itibaren en çok bir yıl, ehliyeti olmayan veli veya vasileri tarafından yazı ile Sandığa müracaatları şartıyla yaş kaydı aranmaksızın bu durumları geçinceye kadar ödenir.

Hastalığın seyrinde veya malûllüğün derecesinde veya mahiyetindeki azalıp çoğalmalar, muhtaçlıkların ortadan kaldırmadıkça nazara alınmaz.

Orta öğrenimin son sınıfında iken 20 yaşını dolduran ve okul veya müesseselerin tatil devreleri hariç, ara vermeksizin yüksek "grenime başlayanların evvelce kesilmiş aylıkları, yüksek öğrenime başladıkları tarihi takibenden ay başından itibaren tekrar bağlanarak 25 yaşını geçmemek üzere, öğrenimlerini tamamlayıncaya kadar ödenir.

Ancak sağlık kurulunca tasdik edilecek raporla orta öğrenimi bitirdikten sonra hasta oldukları belirtilecekler için bir öğrenim devresi gecikme kabul edilir .

Bir yüksek öğrenimin bitirmesi üzerine kesilen aylıklar 25 yaşını doldurmadan ikinci bir yüksek öğrenime başlamış olsa da tekrar bağlanmaz.

Hastalıktan başka sebeplerle yüksek öğrenim müessesesindeki kayıtları silinenlerin aylıkları silinme tarihini takibeden ay başından itibaren kesilir. Kayıt silme muamelesi yetkili mercilerce kaldırılmadıkça hiçbir sebep ve surette tekrar bağlanamaz.

Hastalık yüzünden kayıtları silinenlerin kesilen aylıkları, en çok bir yıl içinde, yüksek öğrenimi istekleri ile bırakanların en çok 6 ay içinde başka bir yüksek öğrenim müessesesine kayıtlı devama başlamaları suretiyle kayıt tarihini takibeden ay başından itibaren tekrar bağlanır.

Ölüm tarihinde 20 yaşını henüz doldurmuş ve orta öğrenimi de bitirmiş durumda olanlardan yüksek öğrenime başlayanlara yukarıdaki esaslara göre aylık bağlanır.

Doktora yapmak üzere geçen müddetler yüksek öğrenim sayılmaz." hükmü yer almıştır.

Anılan 74 üncü maddenin ilk fıkrasında iştirakçi iken veya emekli adi malûllük ve vazife malûllüğü aylığı almakta iken ölenlerin erkek çocuklarına bağlanacak yetim aylıklarının, yaş ve öğrenim durumlarına göre sınırı belirlendikten sonra, diğer fıkralarda bağlanacak yetim aylıkları için özel durum ve koşullar öngörülmüştür. Öngörülen bu özel durum ve koşullar nedeniyle birinci fıkra üst sınır olarak gösterilen yaş hadleri henüz dolmamış olsa dahi yetim aylığından yoksun kalınabilmektedir. Örneğin; çeşitli fıkralarda öngörülen başvurma sürelerinin kaçırılması, orta öğrenimin son sınıfında 20 yaşını doldurduktan sonra ara verilerek yüksek öğrenime başlanması, yüksek öğrenime hiç ara vermeden başlanılmış olunmasına rağmen 20 yaşını orta Öğrenimin son sınıfında değilde daha önceki sınıflarda doldurmuş olunması, hastalık sebebiyle bir öğrenim devresinden çok ara verilerek yüksek öğrenime başlanması ve çalışamayacak derecede malûl olmakla beraber muhtaç olunmaması hallerinde; yüksek öğrenime ilk defa veya yeniden başlama tarihinde 25 yaş henüz dolmamış veya çalışamayacak derecede malûllük durumu maddede yazılı süreler geçtikten sonra da devam ediyor olsa dahi evvelce kesilen yetim aylığının yeniden bağlanması mümkün olmamaktadır.

334 sayılı T.C. Anayasa'sının 2 nci maddesinde Türkiye Cumhuriyeti; insan haklarına ve Başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, millî, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olarak tanımlanmış bulunmaktadır. Sosyal Hukuk Devleti; ülke ekonomisine müdahalede bulunarak ekonominin işleyişini, ülkenin kalkınması ve vatandaşlarının refahı amacına yönelik biçimde düzenleyen bir Hukuk Devleti türüdür. Sosyal hukuk devleti düzeninde devlet, iktisaden zayıf olan vatandaşlarını korur ve gözetir. Bu meyanda olanların geleceklerini güvence altına almak ve ülke yararına olarak yetişmelerini eğitim ve öğrenimlerini sağlamak amacı ile gerekli sosyal yardım ve korunma önlemlerini alır.

Bu nedenledir ki, Anayasa'mızın 48 inci maddesinde, çalışan çalışamayan ayrımı yapılmaksızın herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu, 50 nci maddesinde de; halkın öğrenim ve eğitim gereksinmelerinin sağlanmasının devletin başta gelen ödevleri arasında bulunduğu ve devletin, maddî olanaklardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımlar yapacağı hükme bağlanmış bulunmaktadır.

Görülüyor ki, sosyal hukuk devletinde devlet, sadece şuuruları bekleyen ve adalet dağıtan jandarma devlet tipinden kurtarılmış, vatandaşların her türlü sosyal sorunlarıyla ilgilenen ve bu amaçla her türlü önlemleri alabilen ve hatta bunlarla ödevli kılınan devlet haline getirilmiştir.

Halkının Öğrenim ve eğitim gereksinmelerini gidermekle ve maddi olanaklardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapmakla ödevli bulunan devletin, Anayasa'nın 48 inci maddesinin amir hükmü uyarınca kurmuş olduğu sosyal güvenlik kuruluşlarını; bu kuruluşlara kesenek, prim ve aidat adları altında yıllarca ödeme yaptıktan sonra vefat eden vatandaşlarının, hayatta bulunsalardı Medenî Kanun hükümlerine göre, bakmakla yükümlü bulundukları öğrenimlerini sürdüren erkek çocukları ile malûl erkek çocuklarını onların yerine geçerek aynı koşullarla korumak ve gözetlemekle yükümlü kılacak düzenlemeler getirmesi sosyal hukuk devleti ve 50 inci maddedeki temel ilke esprisine uygun düşer.

Ancak, devlet İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Anayasa'mızın 12. maddesinde yer alan; "Herkes, dil, ırk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din ve mezhep ayırımı gözetilmeksizin, Kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz" hükmü karşısında bu düzenlemeyi yaparken çeşitli sosyal sigorta kuruluşları mensuplarının yetimlerine eşit uygulamalar ve eşit haklar getirmek en azından korunmayı gerektirecek durumların herbiri için aynı olmasına dikkat etmek zorundadır.

Ülkemizde, Anayasa'nın 48 inci maddesi uyarınca kurulmuş üç ana sosyal sigorta kuruluşu vardır. Bunlar; çalışan sınıfın üç ayrı bölümünün sosyal güvenliği için kurulan T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü, Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü ve Bağ - Kur Genel Müdürlüğüdür. Bunlardan Sosyal Sigortalar Kurumu ve Bağ-Kur'un kuruluş Yasaları 1961 Anayasa'sı döneminde, T.C. Emekli Sandığı Kuruluş Yasası ise 1924 Anayasa'sı döneminde yürürlüğe konulmuştur.

Yasa koyucu, 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununda bu Yasaya tabi iştirakçilerle, emekli, adî malûllük ve vazife malûllüğü aylığı alanların ölümü halinde erkek çocuklarına bağlanacak yetim aylığının sınır ve koşullarını yukarıda sözü edilen 74 üncü maddede yazılı olduğu biçimde düzenlediği halde bu konu, 17/7/1964 gün ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 68 inci maddesinin birinci fıkrasının (C) bendinin (A) paragrafında "18 yaşını veya orta öğrenim yapması halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim yapması halinde 25 yaşını doldurmamış yahut yaşları ne olursa olsun çalışamayacak durumda malûl bulunanların her birine % 25 i aynı maddenin IV. fıkrasında "sigortalının çocuklarına bağlanan aylıklar; çocuğun 18 yaşını, orta öğrenim yapması halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim yapması halinde 25 yaşını dolduracağı tarihe kadar devam eder. Bu yaşları doldurdukları tarihlerde çalışamayacak durumda malûl olan çocukların aylıkları, bu yaşlara vardıktan sonra da kesilmez. 101 inci madde hükmü saklıdır." şeklinde yer alan hükümlerle düzenlenmiştir. Anılan 101. maddede ise; çalışamayacak durumda malûl olan çocukların sağlık kontrollerinin nasıl yapılacağı bu kontrolleri yaptırmayanların durumlarının ne olacağı hükme bağlanmıştır.

Yine 2/9/1971 gün ve 1479 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar ve diğer bağımsız çalışanların Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununun 46. maddesinin üçüncü fıkrasında 506 sayılı Yasanın 68 inci madde hükmüne paralel olarak; "Sigortalının çocuklarına bağlanan aylıklar, çocuğun 18 yaşını orta öğrenim yapması halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim yapması halinde 25 yaşını dolduracağı tarihe kadar devam eder. Bu yaşları doldurdukları tarihlerde çalışamayacak durumda malûl olan çocukların aylıkları, bu yaşlara vardıktan sonra da kesilmez." hükmü yer almıştır.

Görüldüğü üzere erkek çocukların yetim aylıkları 506 ve 1479 sayılı Yasalarda 5434 sayılı Yasa hükmüne nazaran daha kapsamlı olarak düzenlenmiş ve çalışan sınıfın memur statüsünde bulunan bölümün erkek çocukları aleyhinde bir eşitsizlik yaratılmıştır.

Bir yasa hükmünün başka bir alanda aynı durumları düzenleyen başka yasa hükümlerine aykırı düşmesinin esas itibarıyla bir Anayasa'ya aykırılık sorunu yaratmayacağı haklı olarak düşünülebilir. Ancak, olayımızdaki durum bu bakımdan daha yakın bir incelemeye tabi tutulduğunda, sorunun başka yönleri de ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki; 1961 Anayasası temel ilkesi ve özellikle sosyal hukuk devleti ve sosyal güvenlik sağlama ödevine ilişkin kuralları gözönüne alınarak kabul edilen iki yeni yasa (Sosyal Sigortalar Kanunu ve Bağ - Kur Kanunu) ile 1/1/1950 gününde yürürlüğe konulan T.C. Emekli Sandığı Kanunu arasındaki farklı düzenleme, konuyu bir Anayasaya aykırılık durumu haline getirmektedir.

Çünkü T.C. Emekli Sandığı Kanunu ile getirilmiş düzenleme çalışanların bu sandığa tabi bölümünün çocuklarını işçi ve esnaf çocuklarına oranla, açık biçimde daha az himaye görme durumuna düşürmektedir. Bu bölümün çocuklarının bazı hallerde daha az himaye görmesini haklı gösterecek herhangi bir anayasal dayanak bulmak da mümkün değildir. Esasen, T.C. Emekli Sandığına tabi çalışanlar bölümünün, çocuklarının Sosyal güvenliklerinin sağlanması için yüklendikleri fedakârlık ta aynı durumdaki işçi ve esnaflara oranla daha az değildir.

Diğer taraftan, aynı nedenlerle 5434 sayılı Yasanın 74 üncü maddesinin ölüm tarihinden sonra yüksek öğrenime başlayan erkek yetimlerle ilgili hükümleri aynı maddenin birinci fıkrasında yer alan "Ölüm tarihinde orta öğrenim yapmakta ise 20, değil ise 18 yaşını ve yüksek öğrenimi yapmakta ise 25 yaşını doldurmamış erkek çocuklara aylık bağlanır." hükmüne nazaran da Anayasanın sosyal hukuk devleti ve eşitlik ilkelerine aykırılık teşkil etmektedir. Bu fıkralarda ölüm tarihinde yüksek öğrenimde bulunan memur çocuklarının ölüm tarihinde yüksek öğrenimde bulunmayan, fakat sonradan yüksek öğrenime başlayan memur çocuklarından daha fazla korunduğu açıkça görülmektedir. Bu tür düzenleme, bir önceki paragrafta açıklandığı üzere sosyal güvenlikleri için aynı fedakarlıklarda bulunan memurların çocuklarının bir bölümü diğerlerine tercihten ve dolayısıyla aralarında eşitsizlik yaratmaktan başka bir şey değildir.

Örneğin; ölüm tarihinde yüksek öğrenimde bulunan fakat daha önce orta öğrenimi bitirdikten sonra bir iki veya daha fazla yıl ara vererek yüksek öğrenime başlayan erkek yetime sırf ölüm tarihinde yüksek öğrenimde bulunması sebebiyle yetim aylığı bağlanacağı halde, ölüm tarihinde yüksek öğrenimde olmayan ve ara vererek yüksek öğrenime başlayan erkek yetimlere yüksek öğrenime ara vererek başlamaları nedeniyle 25 yaşını doldurmamış olsalar dahi yetim aylığı bağlanmayacaktır.

Ancak; 5434 sayılı Yasanın 74 üncü maddesine konulan bu özel durum ve koşulların 5434 sayılı Yasanın yürürlüğe girdiği 1/1/1950 gününden sonra yüksek öğrenim kurumlarının yetersizliği sebebiyle bu kurumlara girişi güçleştiren ve isteklilerin çoğunluğunu ara vermek zorunda bırakan usullerin getirilmiş bulunması nedenleriyle bu günde yürürlüklerinin devamına gerekçe kalmamıştır.

Ayrıca; 1961 Anayasası döneminde 1965 yılında yürürlüğe giren 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ile 1971 yılında kurulan Bağ-Kur'un kuruluş yasasında 74 üncü madde hükmüne benzer kısıtlayıcı hükümlerin yer almamış olması, yasa koyucunun bu maddede öngördüğü amacın, Anayasa'nın 2 ve 12 inci maddelerinde yer alan Sosyal Hukuk Devleti ve

Esas Sayısı:1977/42

Karar Sayısı:1977/122

eşitlik ilkeleri karşısında yetim aylıklarının genel esaslar dışında özel durum ve koşullara bağlanmasına artık gerekçe olamayacağıının kanıtıdır.

Açıklanan nedenlerle, 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununun 74 üncü maddesinin davacının durumuna uyan onuncu fıkrasının atıfta bulunduğu beşinci fıkrasının; "orta öğrenimin son sınıfında iken 20 yaşını dolduran ve okul veya müesseselerin tatil devreleri hariç, ara vermeksizin yüksek öğrenime başlayanların, evvelce kesilmiş aylıkları; yüksek öğrenime başladıkları tarihi takibeden ay başından itibaren tekrar bağlanarak 25 yaşını geçmemek üzere, öğrenimlerini tamamlayıncaya kadar Ödenir." şeklindeki hükmünde yer alan; "..... okul veya müesseselerin tatil devreleri hariç, ara vermeksizin" cümlesi Anayasa'nın 2., 12., 48 ve 50. maddelerine aykırı görüldüğünden Anayasanın 151 inci maddesi gereğince dava geri bırakılarak Anayasa Mahkemesinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkındaki 44 sayılı Kanunun 27 nci maddesi gereğince dava dosyasındaki ilgili belgelerin onaylı suretlerinin bu konuda bir karar verilmek üzere Anayasa Mahkemesine gönderilmesine 18/11/1976 gününde oybirliğiyle karar verildi.""